

<https://doi.org/10.52340/lac.2021.672>

ლიტერატურული პროცესები 50-იანი წლების ამერიკაში

ნანა გაგუა

ივ.ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

e-mail:nanagagua95@yahoo.com

სტატია აღწერს ლიტერატურული პროცესების განვითარების მსვლელობას ამერიკის შეერთებულ შტატებში მეოცე საუკუნის დასაწყისში. სტატიაში განხილულია ამერიკული პოეზიის უმნიშვნელოვანესი ფიგურის ედგარ ალან პოს მნიშვნელობა ზოგადად ქვეყანაში და მსოფლიო მასშტაბით. მის უდიდეს გავლენაზე სახელოვნო სივრცეში. ედგარ ალან პოს პოეზია გამოირჩევა სასტიკი სიმართლით ადამიანების შესახებ, მათი ბნელი მხარის ჩვენებით. რა თქმა უნდა მისი შემოქმედება ადამიანებისადმი თანაგრძნობით და სიყვარულითაა გამსჭვალული. ედგარ პო დღემდე უამრავი მწერლის და პოეტის ინსპირაციის წყაროა მათ შორის თანამდეროვე მწერლის სტივენ კინგის შემოქმედება მის გავლენას განიცდის. ზოგადად ედგარ პოს შემოქმედება ბევრს სხვადასხვა ჟანრს მოიცავს, მაგრამ საბოლოო ჯამში ის არის გენიარული, გულწრფელი და ჰუმანური შემოქმედი რომელსაც ადამიანთა მდგომარეობა აშფოთებს.

საკვანძო სიტყვები: ამერიკული პოეზია, ედგარ ალან პო, ლიტერატურული პროცესები

XX საუკუნის დასაწყისის ამერიკული ლიტერატურისათვის დამახასიათებელი იყო განვითარების სწრაფი ტემპი, დინამიკა, ლიტერატურული მიმდინარეობებისა და ტენდენციების ცვლა. კუპერის, ირვინგის, ედგარ პოს, ლონგფელოს, მელვილისა და სხვა რომანტიკოსების კვალდაკვალ, ასპარეზზე გამოდიან ამერიკელი რეალისტი მწერლები: უოლტ უიტმანი, მარკ ტვენი, ჯეკ ლონდონი, თეოდორ დრაიზერი. მათი შემოქმედება განსაზღვრავს ამერიკული მწერლობის მაგისტრალურ ხაზს. სწორედ ამ ამერიკელი ავტორების ლიტერატურულ მემკვიდრეობას ეცნობა ძირითადად მსოფლიო მკითხველი (История зарубежной литературы, Л.Г. Андреева, Р.М.Самарина, М. 1968, 470). ამავე პერიოდში გამოდის ასპარეზზე ო'ჰენრი -

ამერიკული ნოველის დიდოსტატი, მან განსაკუთრებული როლი შეასრულა ამერიკული ლიტერატურის ტრადიციული ჟანრის - მცირე მოცულობის მოთხრობის განვითარებაში. ო'ჰენრიმ მწვერვალამდე აიყვანა მძაფრსიუჟეტის ნოველა, გამოავლინა ფაბულის აგებისა და მოქმედების განვითარების საოცარი უნარი! ო'ჰენრისთვის მთავარია ინტრიგა, რომელიც ბიძგს აძლევს მოქმედების განვითარებას.

XX საუკუნის ამერიკული ლიტერატურის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფიგურაა ედგარ პო. იგი უფრო ინგლისური რომანტიზმის იმ ტრადიციებს აგრძელებდა, რომელიც სულ უფრო შორდებოდა „კარგი ტონისა“ და მაღალი გემოვნების მოთხოვნებს, გატაცებული იყო მისტიკური „გოთიკური“ სიუჟეტებით, ვნებათა ღელვისა და გაუთვალისწინებელი მოვლენების ასახვით, რომლებიც ტრაგიკულად სრულდებოდა. ყველა ეს ნიშანი ჰქონდა კოლრიჯის, ბაირონისა და შელის პოეზიას, მაგრამ მათთან ეს სიუჟეტები არ იყო ერთადერთი, პოსაგან განსხვავებით. ამ პოზიციით პო უპირისპირდებოდა ამერიკული აზროვნებასა და ლიტერატურაში გამეფებულ მიმდინარეობას - ტრანსცენდენტალიზმს, რომლის სულისჩამდგმელიც იყო შესანიშნავი პუბლიცისტი და კრიტიკოსი რალფ უოლდო ემერსონი. ტრანსცენდენტალიზმის მთავარი მისწრაფება იყო ადამიანის „მეს“ პოტენციალის გახსნა, რაც სულიერების ერთგვარი გასაღებად, სამყაროსა და ადამიანთან ჰარმონიული ურთიერთობის დამყარების საშუალებად მოიაზრებოდა! ედგარ ალან პოს ამგვარი მიდგომა სრულ აბსურდად ეჩვენებოდა, მისთვის ადამიანი დაუნდობელი და ყველაფერზე წამსვლელი არსება იყო, რომელიც სულაც არ ესწრაფოდა ჰარმონიას!

თავის ესეში „შემოქმედების ფილოსოფია“ პო წერდა, რომ პოეზისთვის ყველაზე მომგებიანი თემაა საყვარელი ქალის სიკვდილი. როგორც ევროპელი რომანტიკოსების, ასევე მათი თანამედროვე ამერიკელი პოეტებისათვის, ეს ფრაზა პარადიულად ჟღერდა: რადგან ტანჯვა მათ პოეზიაში იმალებოდა სენტიმენტალური ირონიის ნიღბის ქვეშ, მისი პირდაპირი ჩვენება მიუღებელი იყო. პო ერთმანეთში ურევდა რომანტიზმის სხვადასხვა იდეასა და აღმოჩენას, ის ქმნიდა ფანტასტიკური ხილვებისა და გოთიკური რომანის მიქსს, კიდევ უფრო აძლიერებდა და აღრმავებდა რომანტიკულ მოტივებს. ამასთანავე ის პედანტურად იცავდა ლექსის ფორმალურ მხარეებს: ყოველი სიტყვა, ყოველი მარცვალი, ყველა რიტმული ფიგურა მაქსიმალური სიზუსტით ჰქონდა გათვლილი. ემერსონის სიტყვებით, ეს სიზუსტე მოგაგონებდათ ადამიანს ბეჭდით ყველა თითზე. პოსთვის მნიშვნელოვანი იყო გაეგო, რა ემართება ცნობიერს ექსტრემალურ სიტუაციებში, ზოგადად რას ნიშნავს ადამიანური?! სწორედ ამით უნდა აიხსნას ედგარ პოს შემოქმედების ჟანრობრივი მრავალფეროვნება: დეტექტივი („მკვლელობა მორგის ქუჩაზე“), ფანტასტიკური ნოველა, რაც საფუძვლად დაედო ევროპულ მოდერნიზმს, რომელიც

თავიდანვე „კარგი ტონის“ წინააღმდეგ მიდიოდა. ლიტერატურას სჭირდებოდა ძლიერი საშუალებები, რომ ყოველდღიურობისა და ყოფის შთაბეჭდილებებზე ამაღლებილიყო.

არსებობს მოსაზრება, რომ პომ ევროპელ მწერლებზე უფრო იმოქმედა, ვიდრე ამერიკელებზე. ყველაზე გავლენიანი ამერიკელი კრიტიკოსები, ემერსონიდან ჰაროლდ ბლუმამდე, მიიჩნევდნენ, რომ ყველაფერი, რაც პომ შექმნა, იყო საშინელება. ამერიკის ფარგლებს გარეთ შარლ ბოდლერი იყო პირველი, ვინც განსაკუთრებული ყურადღება გაამახვილა ედგარ პოს შემოქმედებაზე და დაიწყო მის თარგმნა ფრანგულ ენაზე! ამერიკელი მწერლის ღრმა მელანქოლიასა და უსაზღვრო დემონიზმში ბოდლერმა ამოიცნო ახალი პოეტური ენა, რომელსაც არაფერი აკავშირებდა ძველი ლიტერატურის „მაღალ გემოვნებასთან“. მსოფლიო მოდერნიზმი ვალშია პოს წინაშე! რუსულ ლიტერატურაში ვალერი ბრიუსოვი და კონსტანტინე ბალმონტი ვერ გაექცნენ მის ზეგავლენას, ალექსანდრ ბლოკმა ერთ-ერთი საუკეთესო ლექსი მიუძღვნა („...შემოდგომის საღამო იყო“); პო გახდა ლათინოამერიკული მაგიური რეალიზმის ერთ-ერთი სულისჩამდგმელი, მისი ლექსებით იყვნენ შთაგონებული ხორხე ლუის ბორხესი და ხულიო კორტასარი. ძნელია პოს ზეგავლენა არ განეცადა მეოცე საუკუნის ჟანრულ ლიტერატურას – დეტექტივს, ჰორორს, ფანტასტიკას. მისი მოთხრობებით აღფრთოვანებულები იყვნენ: კონან დოილი და ჰოვარდ ფილიპ ლავკრაფტი, მას აღმერთებდა სტივენ კინგი! რა თქმა უნდა, ედგარ პოს პოეზიამ ზეგავლენა მოახდინა მეოცე საუკუნის ამერიკულ ლიტერატურაზე, განსაკუთრებით პოეზიაზე!

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Dickle Margaret , Sylvia Plath's Narrative Strategies by The Iowa Review.
2. Hardwick Elisabeth, On Sylvia Plath. The New York Book Review. 1971, Aug.12
3. Libby Anthony, God's Lioness and the Priest of Sycorax: Plath and Hughes. University of Wisconsin Press/ Journals Division.
4. Plath Sylvia, The Colossus and other poems, Vintage International. New York.
5. Plath Sylvia, Letters home, Correspondence 1950-1963, selected and edited with commentary by Auralia Schober Plath. HarperPerennial. 1992
6. Rosenblatt Jon, Sylvia Plath: The Drama of Initiation, Duke University Press, 1975 Spring issue.
7. Stevenson Anne, Bitter Fame. Houghton Mifflin Company. Boston 1989.
8. Wagner, W. Linda, Critical Essays on Sylvia Plath. G.K.Hall & Company. Boston.
9. <https://arzamas.academy/materials/1605/>
10. (История зарубежной литературы, Л.Г. Андреева, Р.М.Самарина, М. 1968, 470).

Nana Gagua

Literary Processes In America in the 50s of the XXth Century

Iv.Javakhishvili Tbilisi State University

Abstract

Above mentioned article describes development of literary process in the United States at the beginning of the 20th century. The article discusses the most influential figure of American Poetry Edgar Allan Poe. His immersive influence on art field. Generally his poetry is distinguished with expressing bitter truth about dark side of human nature. His works definitely express sympathy and love toward humans. Edgar Allen Poe is an inspiration for many modern writers, among them is Steven King. Generally Edgar Allen Poe's works contain different genres, in the end he is genius, honest and human artist who worries about human's condition.

Key words: American poetry, Edgar Allan Poe, literary processes

რეცენზენტი: პროფესორი მ. გაგრილინა